

// Финансовая газета. – 1939. – 18 лютого. – С. 2.

30. За социалистическую дисциплину труда. Неуклонно выполнять постановления СНК СССР, ЦК ВКП(б) и ВЦСПС // Деньги и кредит 1939. – № 2. – С. 68–69.

References

1. Volosnyk Ju.P. Nova burzhuazija Ukrai'ny ta rozvytok pryvatnopidpryemnych'koi' dijal'nosti na finansovomu rynku v roky NEPu / Ju.P. Volosnyk. – Harkiv: NMC “SD”, 2002. – 383 s.; Kul'chyc'kyj S.V. USRR v dobu novoi' ekonomichnoi' polityky (1921–1928 rr.): Sproba pobudovy konceptual'nyh zasad real'noi' istorii' / S.V. Kul'chyc'kyj. – K. : Vyd-vo NAN Ukrai'ny, 1995. – 203 s.; Jogo zh Komunizm v Ukrai'ni: pershe desjatyrichchja (1919–1928 rr.) / S.V. Kul'chyc'kyj. – K. : Osnovy, 1996. – 396 s.; Jogo zh Ukrai'na mizh dvoma vijnamy (1921–1939 rr.) / S.V. Kul'chyc'kyj. – K. : Al'ternatyvy, 1999. – 336 s.; Lytvyn V.M. Ukrai'na: mizhvojenna doba (1921–1938 rr.) / V.M. Lytvyn. – K. : Al'ternatyvy, 2003. – 512 s.; Pyrig O.A. Nep: bil'shovyc'ka polityka improvizacii' / O.A. Pyrig. – K. : Kyi'vs'kyj nac. torg.–ekonom. un-t, 2001. – 274 s.; Rejent O.P. Ukrai'na mizh svitovymy vijnamy (1914–1939 rr.): Podii'. Ljudy. Dokumenty. Narysy istorii' / O.P. Rejent, I.A. Koljada. – K. : Shkola, 2004. – 542 s. ta in.
2. Lenin V.I. Jak organizuvaty zmagannja? / V.I. Lenin // Povne zibrannja tvoriv. – K. : Polityvdav Ukrai'ny, 1973. – T. 35. – S. 189–198.
3. Lytvyn V.M. Ukrai'na: mizhvojenna doba (1921–1938 rr.) / V.M. Lytvyn. – K. : Vyd. dim “Al'ternatyvy”, 2003. – 512 s.
4. Ekonomichna istorija Ukrai'ny: Istoryko–ekonomichne doslidzhennja: v 2 t. / [red. rada: V.M. Lytvyn (golova), G.V. Borjak, V.M. Gejec' ta in.; vidp. red. V.A. Smolij; avt. kol.: T.A. Balabushevych, V.D. Baran, V.K. Baran ta in.]; NAN Ukrai'ny, In-t istorii' Ukrai'ny. – K. : Nika-Centr, 2011. – T. 2. – 608 s.
5. Stalin J.V. Politychnyj zvit CK HVI z'i'zdovi VKP(b) / J.V. Stalin // Tvory. – K. : Derzhpolityvdav Ukrai'ny, 1952. – T. 12. – S. 233–368.
6. Komunystychna partija Ukrai'ny v rezolucijah i rishennjah z'i'zdiv, konferencij i plenumiv CK: v 2 t. – T. 1 (1918–1941). – K. : Polityvdav Ukrai'ny, 1976. – 1007 s.
7. Nikolajuk T.A. Pozaekonomichni stymuly motyvacii' praci robitnykiv Ukrai'ny v 1929–1933 rr. / T.A. Nikolajuk // Ukrai'ns'kyj istorychnyj zhurnal. – 1999. – № 4. – S. 51–63.
8. Shevkopljias Otlichniki preobrazili lico banka / Shevkopljias // Jekonomicheskaja zhizn'. – 1936. – 20 sichnja. – S. 4.
9. Ljahovich G. V 1936 godu budem robotat' eshhe luchshe / G.Ljahovich // Jekonomicheskaja zhizn'. – 1936. – 28 sichnja. – S. 2.
10. Derzhavnyj arhiv Vinnyč'koi' oblasti. – F. P–821. Pervynna partorganizacija Vinnyč'koi' oblasnoi' kontory Derzhbanku. – Op. 1. – Spr. 4. – 34 ark.
11. Po–stahanovski // Den'gi i kredit. – 1939. – № 4. – S. 57.
12. Log. G. Otlichniki Kievskoj kontory Prombanka / G.Log // Finansovaja gazeta. – 1938. – 2 zhovtnja. – S. 3.
13. Peredovoj filial Har'kovskoj oblasti // Finansovaja gazeta. – 1938. – 26 lipnja. – S. 3.
14. Zaharchuk O. Kassovyj plan sistematičeski perevypolnjaetsja / O.Zaharchuk // Den'gi i kredit. – 1939. – № 4. – S. 62.
15. Central'nyj derzhavnyj arhiv gromads'kyh ob'jednan' Ukrai'ny. – F. 1. Central'nyj komitet KPU. – Op. 20. – Spr. 6990. – 57 ark.
16. Agavel'jan. Iz 38 stroek znaju tol'ko 4 / Agavel'jan // Jekonomicheskaja zhizn'. – 1936. – 2 ljutogo. – S. 3.
17. El'shanskij. “Nado zanjat'sja, no... nekogda” / El'shanskij // Jekonomicheskaja zhizn'. – 1936. – 2 ljutogo. – S. 3.
18. Kuprashvili G. Itogi sorevnovanija dvuh kontor / G.Kuprashvili // Den'gi i kredit. – 1939. – № 4. – S. 61.
19. Podkopaev I. Za vysokoe kachestvo tehničeskoj učeby / I.Podkopaev // Den'gi i kredit. – 1939. – № 6. – S. 55–57.
20. Kul'chyc'kyj S.V. Ukrai'na mizh dvoma vijnamy (1921–1939 rr.) / S.V. Kul'chyc'kyj. – K. : Vyd. dim “Al'ternatyvy”, 1999. – 336 s.
21. Cehmistrenko D. Rezul'taty plohogu rukovodstva / D.Cehmistrenko // Den'gi i kredit. – 1939. – № 7. – S. 60.
22. HVII s#ezd Vsesojuznoj Kommunističeskoj partii (b). Stenograficheskij otchet. – M. : Partizdat, 1934. – 716 s.
23. Informacija i hronika // Den'gi i kredit. – 1939. – № 5. – S. 64.
24. Sokolov N. Zadachi Gosbanka v 1939 godu / N.Sokolov // Den'gi i kredit. – 1939. – № 1. – S. 19–20.
25. Reshenija partii i pravitel'stva po hozjajstvennym voprosam. – T. 2 (1929–1940 gody) [sost. K.U. Chernenko, M.S. Smirtjukov]. – M. : Polityzdat, 1967. – 798 s.

26. Raz#jasnenie SNK SSSR, CK VKP(b) i VCSPS “O vzyyskanijah za opozdanie na rabotu” // Finansovaja gazeta. – 1939. – 10 sichnja. – S. 1.

27. Liberal'nichajut s narushiteljami // Finansovaja gazeta. – 1939. – 4 ljutogo. – S. 1.

28. Liberal'nichajut s progul'shnikom // Finansovaja gazeta. – 1939. – 8 sichnja. – S. 1.

29. Potvorstvujut narushiteljam trudovoj discipliny // Finansovaja gazeta. – 1939. – 18 ljutogo. – S. 2.

30. Za socialističeskiju disciplinu truda. Neuklonno vypolnjat' postanovlenie SNK SSSR, CK VKP(b) i VCSPS // Den'gi i kredit 1939. – № 2. – S. 68–69.

Nikitenko K. V., Doctor of Historical Sciences, Head of the Department of Management Arts, Lviv National Academy of Arts (Ukraine, Lviv), nickn@i.ua

The shock workers movement in the Ukrainian SSR financial and banking system: official soviet propaganda and the real history

This study is dedicated to the analysis of the peculiarities of the operation and efficiency of the shock workers movement in the banking system of the Ukrainian SSR in the course of the implementation of first five-year plans. The political goal and the social and economic consequences of the deployment of the labour competitions movement within the framework of the totalitarian Soviet society are determined.

Keywords: banking system, shock workers movement, Socialist emulation, Ukrainian Soviet Socialist Republic.

Никитенко К. В., доктор исторических наук, заведующий кафедрой менеджмента искусства, Львовская национальная академия искусств (Украина, Львов), nickn@i.ua

Движение ударников финансово–банковской системы УССР: официальная советская пропаганда и правда истории

Исследованы особенности функционирования и эффективности движения ударников финансово–банковской системы УССР в условиях первых пятилеток. Определена политическая цель и социально–экономические последствия развертывания соревнования в условиях тоталитарного советского общества.

Ключевые слова: банковская система, движение ударников, социалистическое соревнование, УССР.

* * *

УДК 94(477)“1939/1941”

Лєвіна Ю. С.

аспірантка кафедри історії України, факультету історії, політології та міжнародних відносин, Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича (Україна, Чернівці), levinayus@rambler.ru

ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ В ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЯХ УРСР (1939–41 РР.)

Розглядаються теоретичні засади інформаційної політики радянської влади у вказаний хронологічний період, її основні принципи, форми, методи, об'єкт, завдання та способи вираження. Здійснено спробу оцінити ступінь впливу різних форм інформаційної політики на радянське суспільство та населення новоприєднаних територій.

Ключові слова: інформаційна політика, радянська влада, пропаганда, засоби масової інформації, преса.

Світова наукова думка доводить сьогодні, що вирішальним управлінським ресурсом є інформація та її вмiле використання. Саме вмiле маніпулювання інформацією дозволяє державі залучати на свій бік прихильників та здобувати підтримку широких верств населення. Особливо гостро стояла ця проблема у Радянському Союзі в період утвердження нової влади на приєднаних територіях Західних областей України. Питання, пов'язані з інформаційним впливом радянської влади на населення є надзвичайно важливими та актуальними, проте недостатньо вивченими. Саме тому існує необхідність подальшої наукової розробки та глибокого аналізу цієї проблеми.

Метою даної статті є комплексний аналіз теоретичних засад інформаційної політики радянської влади, що стала одним з найважливіших методів формування громадської думки в СРСР в цілому та західних областях УРСР після їх приєднання зокрема. Проблема в різних аспектах розглядали такі науковці як В.Попов, І.Мелюхін, І.Арістова, А.Манойло, В.Бабюх, І.Грідіна, Ю.Колісник.

Інформаційна політика – це діяльність суб'єкта з актуалізації та реалізації своїх інтересів в суспільстві шляхом формування, перетворення, зберігання і передачі всіх видів інформації. Варто відзначити, що інформаційна політика формує особливу сферу життєдіяльності людей, пов'язану зі створенням і розповсюдженням інформації, що задовольняє інтереси соціальних груп та суспільних інститутів [19, с. 18].

Що стосується державної інформаційної політики, то вона повинна задовольняти, захищати інтереси держави, влади, в тій мірі, в якій держава реалізує і захищає інтереси всього суспільства та кожної окремої особистості. Це фундаментальний принцип її. Під цим терміном розуміють також регульовану діяльність державних органів, націлену на розвиток інформаційної сфери суспільства, яка охоплює не тільки комунікації, інформаційні системи або засоби масової інформації, а й всю сукупність виробництв та відносин, пов'язаних зі створенням, зберіганням, обробкою, демонстрацією, передачею інформації в усіх її видах – ділової, розважальної, науково-освітньої і т. і. [16].

Виражаючи сутність інформаційної політики через категорію “інформаційна влада”, можна говорити про те, що інформаційна політика – це здатність і можливість суб'єктів політики здійснювати вплив на свідомість, психіку людей, їх поведінку і діяльність в інтересах держави та громадянського суспільства за допомогою інформації. Водночас і політичні структури впливають на інформацію, ступінь її відкритості, процеси доставки, характер передачі споживачу. Одна з найважливіших соціальних функцій влади в цьому аспекті – дозування інформації та її “пакування”. На цьому засновується механізм маніпулювання громадською думкою [3, с. 124]. Найвідомішою і простою формою владного контролю над інформаційними процесами виступає цензура, коли держава за допомогою спеціально призначених та відповідальних перед ним чиновників “керує” змістом друкарських та інших інформаційних матеріалів. Всі ці ознаки були найбільш характерними радянському суспільству, особливо в роки правління Сталіна. Під час введення різноманітних форм цензури державні органи влади, як правило, мотивують такі рішення необхідністю забезпечення державної безпеки, а також боротьби з розповсюдженням “шкідливих” ідей, які сприяють моральному розпаду суспільства. Критики відмічають, заклики до введення цензури в державі є ознаками безсилля державної влади у вирішенні окремих проблем. Слід звернути увагу на поняття недержавна інформаційна політика. Як правило, вона може служити державі і не задовольняти інтереси суспільства, вступати в діалог з державою або виступати проти неї, а може обслуговувати лише інтереси окремих угруповань, партій і навіть окремих особистостей [18, с. 20–22].

Об'єктом інформаційної політики є інформаційна сфера життя суспільства чи окремої держави – сукупність інформації, інформаційної інфраструктури, суб'єктів, що здійснюють збір, формування, розповсюдження і використання інформації, а також системи регулювання, що виникають у суспільних відносинах. Предметом інформаційної політики є тенденції, закономірності розвитку інформаційної сфери суспільних відносин, інформаційних процесів, методи аналізу і прогнозу їх розвитку, виявлення ефекту впливу ЗМІ на масову свідомість, суспільство і державу [14, с. 90].

Важливо, що інформаційна політика кожної держави переслідує власну мету. Як правило, це отримання системи знань для забезпечення інформаційно-психологічної безпеки громадян і держави; інформаційно-аналітичного забезпечення державної політики, формування нового рівня відносин у суспільстві, донесення державних рішень та програм до населення як головного суб'єкта управління. Хоча всі ці обставини залежать від форми та методів державного управління.

Завданням інформаційної політики, як правило, є аналіз та прогноз інформаційних процесів, розробка теоретико-практичних методів інформаційно-аналітичної роботи, забезпечення інформаційно-психологічної безпеки в конкретному суспільстві та у світовому інформаційному просторі.

Інформаційна політика має своє специфічне середовище – інформаційний простір – сукупність відносин, що виникають за таких обставин, як формування і використання інформаційних ресурсів на основі створення, збору, обробки, накопичення, зберігання, пошуку, розповсюдження і надання споживачу документованої інформації; створення і використання інформаційних технологій і засобів їх забезпечення; захист інформації, прав суб'єктів, що беруть участь в інформаційних процесах та інформатизації [15, с. 18].

Значний вплив на інформаційну політику здійснюють засоби масової інформації та масової комунікації, до яких відносять інформаційні агентства, періодичні друковані видання, радіо-, теле-, відеопрोगрами, кінохроніки, інші форми розповсюдження інформації. Всі вони в комплексі створюють систему масового інформування, об'єктом впливу якого є масова свідомість.

Варто відзначити, що в різних історичних умовах домінуючі методи та форми інформаційної політики надзвичайно різнилися. Свої особливості та притаманні лише їй прояви мала і радянська інформаційна політика. В першу чергу вона була спрямована на поширення в самому радянському суспільстві комуністичної ідеології та пропаганди. “Пануюча ідеологія”, “інформаційна політика”, “інформаційні війни”, “темники” – поняття, які увійшли в наше життя не з початком ХХІ ст. Їх застосовували в різні часи, різними способами і в різній мірі. Але наймасовішого розповсюдження ці поняття набули в ХХ столітті. Саме в руках радянського вищого державно-партійного керівництва “державна ідеологія” почала застосовуватись як зброя і засіб управління суспільством [4]. Окремі особливості мали методи інформаційного впливу радянської влади на початку 40-х років ХХ століття, що було пов'язано з

появою низки нових територій у складі СРСР, населення яких до того часу було неохопленим радянськими впливами.

Слід зауважити, що найрозповсюдженішим і найпоширенішим методом інформаційного впливу в радянському суспільстві була саме пропаганда – діяльність (усна або за допомогою засобів масової інформації), яка здійснює популяризацію та розповсюдження ідей у масовій свідомості. Цікаво, що поняття “пропаганда” було введено у 1662 році Ватиканом, що утворив особливу конгрегацію, задачею якої було розповсюдження віри за допомогою місіонерської діяльності.

Важливо, що пропаганда в СРСР у 1939–41 рр. це, в першу чергу, розповсюдження ідеологічних і політичних поглядів на аудиторію з метою формування думок, цінностей, уявлень, емоцій, ідеології, впливу на поведінку людини або суспільства. Спеціально відібрана інформація може розповсюджуватися у вигляді фактів, доводів, аргументів і контраргументів, чуток, свідомої неправди та в інших формах, найбільш прийнятних і дієвих з точки зору пропагандиста [20]. Оскільки в СРСР засоби масової інформації були державною монополією, то і використовувались головним чином для розповсюдження пропаганди. В той же час вони були фактично єдиним джерелом доступної інформації, тому викликали певний рівень довіри у населення. Прикладами таких видань в Західних областях УРСР були газета “Червоний прапор” – орган Рівненського обкому КП(б)У, “Вільна Україна” (Львів), “Радянська Буковина” (Чернівці), тощо. Усі винаходи ХХ століття – радіо, кінематограф, друк, а також автомобілі, літаки, бездротовий телеграф – радянський режим розглядав як засоби впливу на народ [9].

Політичні сили СРСР завжди були зацікавлені в тому, щоб суспільним явищам, особливо найбільш значущим, надати ідеолого–політичну інтерпретацію. У радянському суспільстві така потреба була, як в жодному іншому. В період приєднання Західних областей УРСР найважливішою особливістю його функціонування, усі його складові тлумачились, оцінювались в контексті соціалістично–комуністичних інтерпретацій та імперативів за допомогою одного з найважливіших видів діяльності радянської партійно–державної системи – агітації і пропаганди. Відомий американський дослідник П.Кенез так і назвав Радянський Союз “державою пропаганди” [1].

Під політичною пропагандою слід розуміти систематичні зусилля вплинути на свідомість індивідів, груп, суспільства для досягнення заздалегідь визначеного результату в області політичної дії [14, с. 111]. Вона, як правило, займається роботою, пов’язаною з масовою свідомістю або свідомістю визначеної аудиторії (лідерів суспільної думки) з метою популяризації ідеалів, цілей, бажань.

Інформаційна політика Радянського Союзу у вказаний період передбачала різноманітні методи впливу на масову свідомість. Відповідно відрізнялись також її цілі та стратегії досягнення мети. Кінцевим же результатом повинно було стати переконання адресанта (власне радянських людей) в потрібних ідеях чи поглядах, що передбачала, як правило, радянська ідеологія. Таким чином, інформаційна політика СРСР була спрямована на

поширення та підтримку власної ідеології, а також боротьбу з ворожою ідеологією.

Провідною формою радянського інформаційного впливу та пропаганди, яка відображала як точку зору офіційної влади, так і масові настрої була періодика. Варто зауважити, що інформаційна діяльність періодичних видань робить винятково великий вплив на життя суспільства в цілому, на соціально–психологічний і моральний вигляд кожного з членів цього суспільства, тому що будь–яка нова інформація, що надходить зі сторінок популярних газет і журналів, відповідним чином стереотипізована і несе в собі багаторазово повторювані політичні орієнтації і ціннісні установки, що закріплюються у свідомості людей. Об’єднання націй у сильні централізовані держави часто виявлялося можливим багато в чому завдяки появі преси, що створила новий вид соціальної спільності – публіку окремо взятої газети. Члени цієї агрегації розділені відстанями, але об’єднані споживаною інформацією. Преса прискорила і поставила на “потік” вироблення єдиних символів і значень у національному масштабі [2, с. 6].

Для утримання свого політичного домінування в Україні більшовики з самого початку свого правління активно використовували засоби масової інформації. Встановивши контроль над усіма газетами, радянська система застосовувала його для поширення власного позитивного іміджу. Цензура забороняла використання будь–яких даних, що могли б, на її думку, дискредитувати владу. Натомість слухняні засоби масової інформації всіляко поширювали неправдиву інформацію про події в середині країни та за її кордонами [11, с. 54].

Слід звернути увагу на те, що ще в одному із перших законодавчих актів, виданих більшовиками після жовтневого перевороту, “Декреті про друк” від 27 жовтня 1917 року, зазначалось, що преса є, можливо, грізнішею зброєю ніж бомби та кулемети [5, с. 75]. І щоб втримати владу у своїх руках ВКП(б) встановили жорстку політичну цензуру, яка більше 70 років контролювала радянські ЗМІ та маніпулювала світосприйняттям населення республік. Саме радянська преса стала основним творцем інформаційної політики держави та її регіонів.

З метою поширення інформаційного та ідеологічного впливу на широкі народні маси більшовики повинні були встановити ідеологічний та адміністративний контроль над друкованими засобами масової інформації, оскільки вони відігравали значну роль у житті суспільства [17, с. 7]. Саме такі процеси були характерними для територій, що входили до складу Радянського Союзу пізніше його створення, а саме в період передвоєнного загострення агресії СРСР (Західної України, Західної Білорусі, Північної Буковини, Бессарабії, Естонії, Латвії, Литви).

Вплив на пресу в Україні радянська влада здійснювала за двома напрямками. Перший – адміністративний – полягав у поширенні цензури, забороні цілого ряду друкованих видань, вилученні й знищенні публікацій та фільтрації надходжень літератури з–за кордону, монополізації видавничої справи. Також діяло створено Центральне управління у справах друку (ЦУСД), що перебрало на себе усі функції по боротьбі з небажаними для режиму

інформаційними органами. Другий напрям здійснювали безпосередньо органи ЦК КП(б)У – відділ преси та Агітпроп, котрі поширювали більшовицьку ідеологію. Їхня діяльність була спрямована на підтримку лояльних письменників. Іноді партійні чиновники прямо вказували літераторам, які теми потрібно висвітлювати у творах. Одночасно вони визначали ступінь “шкідливості” того чи іншого видання [12, с. 84].

Для ідеологічного виховання громадян багатотисячними тиражами видавалася періодика, публікувалися твори основоположників і послідовників марксизму–ленінізму, документи КППС, праці партійних діячів. Журналістика УРСР широко пропагувала рішення партійних з’їздів, праці з історії КППС і КПУ. Поліці бібліотек масово заповнила партійна преса, книжки серії “Земні зорі”, “Наш сучасник”, “З тобою, партіє!”, “Наставники” тощо, у яких звеличувалися жертвність, сподвижництво, замовчувалися нужденність пересічних громадян. Така політика партії та її втілення узаконювали лицемірство, подвійну мораль [13].

Варто зауважити, що всі засоби масової інформації відіграють в економічному, політичному та соціальному житті суспільства істотну роль, маючи безпосереднє відношення до його життєдіяльності і виконуючи репродуктивну і продуктивну функції. Вони, як і безпосередні творці політики, несуть відповідальність за процеси, що відбуваються в суспільстві [7, с. 23]. Саме тому у своїй інформаційній діяльності вони повинні керуватися, в першу чергу, інтересами суспільства і держави.

Інформаційна діяльність по проникненню ЗМІ в політичне, економічне та соціальне життя суспільства є надзвичайно багатоаспектною. Засоби масової інформації, узяті як ціле і будучи важливою складовою частиною масової комунікації суспільства, несуть у собі різні соціально–політичні або економічні ролі, ті чи інші з яких – у залежності від визначеного числа типових ситуацій – здобувають особливу суспільну значимість у своїй інформаційній діяльності. Це можуть бути ролі організатора, об’єднувача, консолідатора суспільства, його просвітителя. Але вони можуть грати і дезінтегруючу, роз’єднувальну роль [10, с. 190].

Американські науковці Ф.Зіберт, Т.Петерсон та В.Шрам запропонували чотири моделі взаємодії між системами політики і ЗМІ [8, с. 128]. Перша модель – тоталітарна. Тут публіцистика підлягає абсолютному контролю з боку пануючої партії. ЗМІ мусять тут виконувати лише позитивну функцію та допомагати виховувати народ згідно з цілями партії. Друга модель – авторитарна. У цій моделі преса має завдання служити уряду і стабілізувати його панування. Переважна кількість ЗМІ є власністю держави, решта існує залежно від виданих їй патентів, ліцензій та циркулярів цензури. Функція критики не передбачається. Третя модель – ліберальна. За такої моделі ЗМІ є приватними підприємствами, котрі конкурують між собою. Четверта модель – соціально–відповідальна. Для створення цієї моделі потрібно застосувати у практичному плані деконцентрацію та громадське мовлення приватних ЗМІ, а також обмежити масштаб та інтенсивність “корпоративного мовлення”.

Зрозуміло, що радянська модель управління державою та впливу на громадян передбачає наявність ознак

лише першої моделі взаємодії між владою і ЗМІ. Будь–які інформаційні повідомлення покликані впливати на населення виключно в інтересах партії та пануючої ідеології. У 1939–41 рр. таке явище спостерігалось у всіх періодичних виданнях західних областей УРСР, тематика яких передбачала викликати бажання місцевого населення стати частиною “великої радянської сім’ї”. Варто відзначити, що інформаційна діяльність ЗМІ в СРСР здійснювала винятково великий вплив на життя суспільства в цілому, на соціально–психологічний і моральний вигляд кожного з членів цього суспільства. А в кризові періоди історичного розвитку, як це відбувалось в період становлення радянської влади в західних областях України у 1939–1940 роках, як відзначав американський соціолог і соціальний психолог Герберт Блумер, люди, знаходячись в стані соціального занепокоєння, особливо піддані навіюванню, легко відгукуються на різні нові стимули й ідеї, а також більш схильні до сприйняття пропаганди [6].

Слід звернути увагу і на такий метод інформаційного впливу керівництва Радянського Союзу як радіомовлення. Справа радіомовлення і радіофікації стала однією з основних форм агітаційно–пропагандистської роботи. Її розгортання стало важливим чинником інформаційної політики в Західних областях УРСР в період становлення радянської влади. Радянське радіомовлення, так само як і преса та інші органи інформації, агітації та пропаганди, здійснювало значний вплив на суспільне життя країни, відіграло важливу роль у формуванні комуністичного світогляду населення, пропагуванні досягнень культури, науки. Воно брало активну участь в проведенні всіх політичних кампаній, висвітлювало та популяризувало роботу партійних з’їздів, сесій Верховних Рад, найважливіших міжнародних подій, а також сприяло поширенню інформації.

Серед переваг радіомовлення, як форми інформаційного впливу, слід відмітити його фоновість, а також передачу інформації на рівні образів. Воно може досить ненав’язливо пропагувати певний стиль життя, його принципи, моральні та ідеологічні цінності, впливати на формування громадської думки, спонукати людей до дії (розгортати соціалістичні змагання, підвищувати трудову дисципліну, поширювати колгоспне будівництво, тощо).

Таким чином, інформаційна політика держави, в першу чергу, задовольняє та захищає інтереси влади, що є фундаментальним принципом її впровадження. Вона дає можливість здійснювати регульований вплив на свідомість громадян, формувати їх поведінку та стимулювати до дій в інтересах держави. Всі ці процеси відбуваються за допомогою поширення потрібної інформації. Яскравим прикладом такого впливу стала інформаційна політика радянської влади в Західних областях УРСР. Найбільш значний вплив на неї здійснювали ЗМІ, що створювали систему масового інформування суспільства. Методи та форми інформаційної політики постійно змінюються в залежності від умов історичного розвитку конкретної держави. Проте незмінним залишається об’єкт її впливу – масова свідомість. Радянська інформаційна політика наприкінці 30–х – на початку 40–х років ХХ століття

була спрямована, в першу чергу, на поширення комуністичної ідеології. Провідну роль в цьому процесі відіграла пропаганда, яка передбачала в УРСР розповсюдження ідеологічних і політичних поглядів з метою повного формування поведінки всіх членів суспільства. Найвпливовішою формою радянської інформаційної політики та пропаганди були засоби масової інформації та комунікації, над діяльністю яких було встановлено повний ідеологічний і адміністративний контроль.

Список використаних джерел

1. Kenez P. *The Birth of the Propaganda State: Soviet Methods of Mass Mobilization 1917–1929* / P.Kenez. – Cambridge, 1985.
2. Авдєєва О. Масова інформація і суспільна думка молоді / О.Авдєєва. – Київ, 1999.
3. Арістова І.В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти / І.В. Арістова // За загальною редакцією д-ра юрид. наук, проф. Бандурки О.М.: монографія. – Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 368 с.
4. Бабюх В. ЗМІ між владою і суспільством, або “зброя масової маніпуляції” [Електронний ресурс] / В.Бабюх. – Режим доступу: <http://www.dc-summit.info/ru/temy/vnutrennjaja-politika/588-588.html>
5. Бабюх В.А. Становлення органів цензури в Україні в 1917 – на початку 1920-х років // Історія України: Маловідомі імена, події, факти: зб. статей. – К.: Інститут історії України НАН України, 2004. – Вип. 27. – С. 73–84.
6. Блумер Г. Коллективное поведение / Г.Блумер / пер. Д.Водотынского // Американская социологическая мысль: Тексты / сост. Е.И. Кравченко; под В.И. Добренёва. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – С. 90–115.
7. Богомолова Н.Н. Масова комунікація і спілкування / Н.Н. Богомолова. – М.: Знання, 2000. – 543 с.
8. Власов П. Политические манипуляции. История и практика средств массовой информации США / П.Власов. – М., 1982. – 302 с.
9. Грідина І. Радянська пропаганда та агітація як чинник духовного життя населення України під час другої світової війни [Електронний ресурс] / І.Грідина. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Iipd/2008_3_4/gridina.htm
10. Зайцева В. Ефективність засобів масової інформації / В.Зайцева. – Харків, 2001. – 256 с.
11. Здоров А. Український жовтень. Більшовики й національне питання: перша спроба вирішення (листопад 1917 – лютий 1918 рр.) / А.Здоров. – Одеса, 2003. – 107 с.
12. Історія Української РСР. У 8 т., 10 кн. / [Гол. ред. А.Г. Шевелєв]. – К.: “Наукова думка”, 1977.
13. Колісник Ю. Журнальні видання УРСР як засіб ідеологічного виховання мас [Електронний ресурс] / Ю.Колісник. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/1578/43/>
14. Манойло А.В. Государственная информационная политика в особых условиях: монографія / А.В. Манойло. – М.: МИФИ, 2003. – 288 с.
15. Машлыкин В.Г. Европейское информационное пространство / В.Г. Машлыкин. – М.: Наука, 1999. – 93 с.
16. Мелюхин И.С. Информационное общество и государство [Електронний ресурс] / И.С. Мелюхин. – Режим доступу: <http://www.relcom.ru/Archive/1997/ComputerLaw/State.htm>
17. Олійник З.В. Національна політика більшовиків в Україні в 1917–1920 рр.: автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / З.В. Олійник. – К.: Київськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2002.
18. Попов В.Д. Государственная информационная политика: состояние и проблемы формирования. Очерки / В.Д. Попов // Отв. ред. А.В. Шевченко. – М.: РАГС, 2002. – 234 с.
19. Попов В.Д. Информациология и информационная политика / В.Д. Попов. – М.: Изд-во РАГС, 2001. – 118 с.
20. Советская пропаганда в годы Великой Отечественной войны: “коммуникация убеждения” и мобилизационные механизмы. Серия “Документы советской истории”. – М., 2007.

References

1. Kenez P. *The Birth of the Propaganda State: Soviet Methods of Mass Mobilization 1917–1929* / P.Kenez. – Cambridge, 1985.
2. Avdieieva O. *Masova informatsiia i suspilna dumka molodi*

/ O.Avdieieva. – Kyiv, 1999.

3. Aristova I.V. *Derzhavna informatsiina polityka: orhanizatsiino-pravovi aspekty* / I.V. Aristova // *Za zahalnoi redaktsiieiu d-ra yuryd. nauk, prof. Bandurky O.M.*: Monohrafiia. – Kharkiv: Vyd-vo Un-tu vnutr. sprav, 2000. – 368 s.
4. Babiukh V. *ZMI mizh vladoiu i suspilstvom, abo “zbroia masovoi manipuliatsii”* [Elektronnyi resurs] / V.Babiukh. – Rezhym dostupu: <http://www.dc-summit.info/ru/temy/vnutrennjaja-politika/588-588.html>
5. Babiukh V.A. *Stanovlennia orhaniv tsenzury v Ukraini v 1917 – na pochatku 1920-kh rokiv* // *Istoriia Ukrainy: Malovidomi imena, podii, fakty: Zb. statei.* – K.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2004. – Vyp.27. – S. 73–84.
6. Blumer G. *Kollektivnoe povedenie* / G.Blumer / Per. D.Vodotynskogo // *Amerikanskaja sociologicheskaja mysl’: Teksty* / Sost. E.I. Kravchenko; pod V.I. Dobren’kova. – M.: Izd-vo MGU, 1994. – S. 90–115.
7. Bohomolova N.N. *Masova komunikatsiia i spilkuвання* / N.N. Bohomolova. – M.: Znannia, 2000. – 543 s.
8. Vlasov P. *Politicheskie manipulacii. Istorija i praktika sredstv massovoi informacii SShA* / P.Vlasov. – M., 1982. – 302 s.
9. Hridina I. *Radianska propahanda ta ahitatsiia yak chynnyk dukhovnoho zhyttia naseleння Ukrainy pid chas druhoi svitovoi viiny* [Elektronnyi resurs] / I.Hridina. – Rezhym dostupu: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Iipd/2008_3_4/gridina.htm
10. Zaitseva V. *Efektivnist zasobiv masovoi informatsii* / V.Zaitseva. – Kharkiv, 2001. – 256 s.
11. Zdorov A. *Ukrainskyi zhovten. Bilshovyky i natsionalne pytannia: persha sprobа vyrishennia (lystopad 1917 – liutyi 1918 rr.)* / A.Zdorov. – Odesa, 2003. – 107 s.
12. *Istoriia Ukrainy RSR. U 8 t., 10 kn.* / [Hol. red. A.H. Sheveliev]. – K.: “Naukova dumka”, 1977.
13. Kolisnyk Iu. *Zhurnalni vydannia URSR yak zasib ideolohichnoho vykhovannia mas* [Elektronnyi resurs] / Iu.Kolisnyk. – Rezhym dostupu: <http://vuzlib.com/content/view/1578/43/>
14. Manojlo A.V. *Gosudarstvennaja informacionnaja politika v osobyh uslovijah. Monografija* / A.V. Manojlo. – M.: MIFI, 2003. – 288 s.
15. Mashlykin V.G. *Evropejskoe informacionnoe prostranstvo* / V.G. Mashlykin. – M.: Nauka, 1999. – 93 s.
16. Meljuhin I.S. *Informacionnoe obshchestvo i gosudarstvo* [Elektronnyi resurs] / I.S. Meljuhin. – Rezhym dostupu: <http://www.relcom.ru/Archive/1997/ComputerLaw/State.htm>
17. Oliinyk Z.V. *Natsionalna polityka bilshovykyv v Ukraini v 1917–1920 rr.: avtoref. dys. kand. ist. nauk: 07.00.01 / Z.V. Oliinyk.* – K.: Kyivsk. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka, 2002.
18. Popov V.D. *Gosudarstvennaja informacionnaja politika: sostojanie i problemy formirovanija. Oчерki* / V.D. Popov // *Otv. red. A.V. Shevchenko.* – M.: RAGS, 2002. – 234 s.
19. Popov V.D. *Informaciologija i informacionnaja politika* / V.D. Popov. – M.: Izd-vo RAGS, 2001. – 118 s.
20. *Sovetskaja propaganda v gody Velikoi Otechestvennoj vojny: “kommunikacija ubezhdenija” i mobilizacionnye mehanizmy. Serija “Dokumenty sovetskoj istorii”.* – M., 2007.

Levina Y. S., graduate student of Ukrainian History Chair, History, Political and International Relationship Department, Yurii Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine, Chernivtsi), levina-yus@rambler.ru

Theoretical and methodological basis Soviet Power information politics in Western regions of UkSSR (1939–1941)

The article reviews theoretical foundation of the information politics in the Soviet Power, its main principles, forms, methods, object, tasks and ways of expressing. It was realized the attempt to estimate the degree of influence by different forms of the information politics onto the Soviet society.

Keywords: *the information politics, the Soviet Power, Masses Media, the press.*

Лєвіна Ю. С., аспірантка кафедри історії України, факультета історії, політології і міжнародних відносин, Черновицький національний університет ім. Юрія Федьковича (Україна, Чернівці), levina-yus@rambler.ru

Теоретико-методологічні принципи інформаційної політики радянської влади в Західних областях УРСР (1939–41 гг.)

Рассматриваются теоретические принципы информационной политики советской власти в указанный хронологический период, ее основные принципы, формы, методы, объект, задания и способы выражения. Осуществлена попытка оценить степень влияния различных форм информационной политики на советское общество и население новоприосоединенных территорий.

Ключевые слова: информационная политика, советская власть, пропаганда, средства массовой информации, пресса.

* * *

УДК 2–67(477.83/.86)“1944/1965”

Лагодич М. М.

кандидат богословських наук, доцент
Богословського відділення, Чернівецький
національний університет ім. Юрія Федьковича
(Україна, Чернівці), lag-mykolaj@ukr.net

Вплив радянської релігійної політики на конфесійні трансформації та структурування церковних відносин у Галичині (1944–1965 рр.)

Вивірено специфіку діяльності урядових органів радянської влади та здійснено комплексний історико-правовий аналіз цілей, завдань і функцій Ради у справах РПЦ в Галичині 1944–1965 р. Опіраючись на широку базу документальних свідчень, автор релігійно унаочнює основні шляхи реалізації засадничих положень та принципів радянського законодавства в церковно-релігійній сфері у повосенний період і виступає провідні тенденції у трансформації конфесійної мережі та структуруванні релігійно-церковних відносин регіону.

Ключові слова: Українська православна церква (УПЦ), Руська православна церква (РПЦ), Українська греко-католицька церква (УГКЦ), Положення про управління РПЦ, Рада у справах РПЦ (РСРПЦ), уповноважений у справах релігій.

Галицький регіон, одразу ж після звільнення від німецької окупації у липні 1944 р. посів особливе місце в політичній, ідеологічній, а також геополітичній стратегії державно-партійного керівництва СРСР та УРСР. Це було зумовлено передусім тим, що Львівська, Дрогобицька, Тернопільська та Станіславська (теперішня назва – Івано-Франківська) області відзначалися власними історичними, національними, релігійно-культурними традиціями. Між тим, головною причиною розробки нової ідеологічної церковно-релігійної політики була наявність УГКЦ, яка домінувала саме в Галичині і підпорядковувалася ворожому для країни рад центрі – Ватикану.

Проголошенням незалежності, курс на демократизацію та євроінтеграцію України, з одного боку, загострили потребу формування нової суспільно-цивілізаційної парадигма її розвитку, що, в свою чергу, актуалізує проблему переоцінки багатьох історичних подій та явищ. Оскільки Церква була, є і залишається чи не єдиним найбільш ефективним механізмом і рушієм нації – та державотворчих процесів, то комплексного аналізу і переоцінки потребує система державно-церковних відносин в СРСР, як в глобальному контексті, так і на локальному рівні, де важливим сегментом залишаються міжконфесійні взаємини конкретного регіону, а також характер конфесійних трансформацій, спричинених насильницьким входженням РПЦ у традиційно греко-католицький Галицький регіон.

Актуалізація питання впливу радянської релігійної політики на конфесійні трансформації та структурування церковних відносин у Галичині де термінується також тим, що Російське Православ'я, намагаючись зберегти свої ідеологічні та політичні впливи в Галичині, виступає джерелом міжконфесійного протистояння та конфронтації, що негативно впливає на політичний статус і імідж України у світі і відображається на її міждержавних відносинах. Отже, об'єктивно, науково обґрунтоване висвітлення цих та

багатьох інших аспектів церковно-релігійної політики радянської влади є на часі і дає підстави стверджувати про актуальність тематики досліджень такого роду, де дослідницька мета і завдання сфокусовані саме на конфесійних трансформаціях, що відбувалися під диктатом антицерковної політики СРСР.

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей державної політики Радянського Союзу щодо Церков у Галицького регіоні Західної України у 1944–1965 рр., методів і форм її застосування та глибини конфесійних трансформацій в регіоні, спричинених цією політикою.

Досягнення мети у статті розв'язано такі дослідницькі завдання:

- проаналізовано стан наукової розробки теми та охарактеризовано джерельну базу дослідження;
- увиразнено конфесійну ситуацію в західних областях України станом на початок 1944 р.;
- розкрито методи входження РПЦ в конфесійне середовище Галичини після ліквідації УГКЦ 1946 р.;
- доведено, що вплив радянської релігійної політики на конфесійні трансформації та структурування церковних відносин у Галичині у 1944–1965 рр., оскільки саме цей період започаткував кардинально нові зміни у церковно-релігійній політиці радянської системи влади та мав негативні наслідки, рецидиви яких і по нині даються взнаки, адже вони приховують в собі негативні тенденції, що, зрештою, відволікає від пошуку історичної правди і, в свою чергу, дестабілізує векторність еволюційних змін еkleзіологічних і духовно-культурних пріоритетів, що мали б окреслити нові ідейно-ціннісні орієнтири та ефективні механізми виходу із кризи української національно-церковної ідентичності.

Об'єкт дослідження – конфесійне життя Західної України під церковно-ідеологічним диктатом СРСР та духовною опікою Московської патріархії.

Предмет дослідження – конфесійні трансформації у Галицькому регіоні в контексті державно-релігійної політики СРСР у 1944–1965 рр.

Джерельну базу дослідження склали документи центральних і місцевих органів влади та різного роду управлінських структур СРСР, а також епістолярна спадщина українських богословів і церковних діячів. Зокрема, найбільше неопублікованих документів, що безпосередньо стосуються теми нашого дослідження, виявлено і опрацьовано у фондах Державного архіву Львівської області (далі – ДАЛО) – Ф.Р. 1332 (Фонд уповноваженого Ради у справах релігій при Раді Міністрів СРСР у Львівській області), Центрального Державного Архіву вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОВУ) – Фонд 4648 (Архів уповноваженого по УРСР), Центрального державного архіву громадських організацій України (далі – ЦДАГОУ) – Фонд 1 ЦК Компартії України та ін.

Справи вищезгаданих фондів містять: виписки з протоколів засідань РСРПЦ та РСРК при Раді Міністрів СРСР, циркулярно інструктивні листи Рад уповноваженим по УРСР та уповноваженим на місцях, листування із Радами у питаннях зняття з реєстрації релігійних громад і зачинення молитовних будівель; копії доповідних та довідок уповноважених Рад направлених у вищі урядові та партійні органи про релігійний стан, про процеси та явища, що проходять у релігійних гро-